

УСТАНОВА АДУКАЦЫІ
“БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ ЎНІВЕРСІТЭТ
КУЛЬТУРЫ І МАСТАЦТВАЎ”

УДК 792.2.096/.097-043.86:[792.2.01+316.77] (476)1920/20...”

ТРАПЯНОК УЛАДЗІМІР АНАТОЛЬЕВІЧ

**СПЕЦЫФІКА РАЗВІЦЦЯ РАДЫЁТЭАТРА Ў МЕДЫЯПРАСТОРЫ
БЕЛАРУСІ**

Аўтарэферат
дысертацыі на саісканне навуковай ступені
кандыдата мастацтвазнаўства
па спецыяльнасці 17.00.09 – тэорыя і гісторыя мастацтва

Мінск, 2018

Работа выканана на кафедры беларускай і сусветнай мастацкай культуры ўстанова адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”

Навуковы кіраўнік:

Бабіч Таццяна Мікалаеўна,

кандыдат мастацтвазнаўства, дацэнт, дацэнт кафедры беларускай і сусветнай мастацкай культуры ўстанова адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”

Афіцыйныя апаненты:

Смольскі Рычард Баляслававіч,

доктар мастацтвазнаўства, прафесар, галоўны навуковы супрацоўнік навукова-даследчага аддзела ўстанова адукацыі “Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў”

Старыкава Вікторыя Вячаславаўна,

кандыдат мастацтвазнаўства, дацэнт, дацэнт кафедры народна-інструментальнай творчасці ўстанова адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”

Апаніруючая арганізацыя:

Дзяржаўная навуковая ўстанова

“Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі”

Абарона адбудзецца 10 студзеня 2019 г. у 14.00 на пасяджэнні савета па абароне дысертацый Д 09.03.01 пры ўстанове адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў” па адрасе: 220007, г. Мінск, вул. Рабкораўская, 17, чытальная зала бібліятэкі ўніверсітэта; e-mail: buk@buk.by; тэл. вучонага сакратара: 222-83-36.

З дысертацыяй можна азнаёміцца ў бібліятэцы ўстанова адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”.

Аўтарэферат разасланы 10 снежня 2018 г.

Вучоны сакратар
савета па абароне дысертацый
кандыдат мастацтвазнаўства, дацэнт

А. Я. Корсакава

КАРОТКІЯ ЎВОДЗІНЫ

Актыўнае развіццё сродкаў масавай інфармацыі ў XX ст. сфарміравала новае асяроддзе для функцыянавання мастацкай культуры. Дзякуючы тэхнічнаму прагрэсу, згодна з якім эвалюцыянуюць СМІ, тэатральная творчасць выйшла за традыцыйныя сцэнічныя межы і пачала дзейнічаць у прасторы, пазбаўленай непасрэднага кантакту з гледачамі. Узаемадзеянне тэатральнай практыкі і медыйных камунікацый прывяло да фарміравання новых гібрыдных тэатральных форм, якія цалкам сталі прыналежнасцю мас-медыя. Сярод іх – радыётэатр, які функцыянуе выключна ў аўдыяльным фармаце.

Радыётэатр уяўляе сабой слоўна-гукавое мастацтва, накіраванае на фарміраванне духоўных каштоўнасцей праз эмацыянальнае ўздзеянне на аўдыторыю. Радыётэатр спалучае выразныя сродкі літаратуры, радыё-, тэатральнага і музычнага мастацтва, а таксама тэхнічны складнік. Фізічным матэрыялам на радыё з’яўляецца гук, які ўтвараюць голас акцёра, музыка і шумы. Радыётэатр звяртаецца да ўяўлення і памяці слухача, у выніку чаго фарміруецца самастойны, адзінкавы твор, які ўздзейнічае на думкі, пачуцці, эмоцыі.

У гісторыі станаўлення радыётэатра вылучаюцца дзве эпохі, звязаныя з тэхналагічнымі асаблівасцямі станаўлення радыёвяшчання: далічбавая (1925–1990-я гг.) і лічбавая (з 1990-х гг.). Укараненне “лічбы” азнаменавала пачатак новай эры, якая змяніла вытворчы (тэхналагічны) працэс мастацкіх радыётвораў, а таксама пашырыла сферу прысутнасці радыётэатра ў медыяпрасторы за кошт засваення інтэрнэту. Мастацкае радыёвяшчанне паўплывала на станаўленне экранных аўдыявізуальных форм тэатра – тэлэтэатра і інтэрнэт-тэатра, у выніку чаго ў медыяпрасторы сфарміравалася адметная група “электронных” тэатраў. Наяўнасць унікальнай спецыфікі радыётэатра, трансфармацыя яго эвалюцыйнага шляху, уплыў на фарміраванне мастацкай медыяпрасторы вызначылі неабходнасць усебаковага даследавання радыётэатра Беларусі з пазіцыі мастацтвазнаўства.

Беларускі радыётэатр за амаль стагоддзе існавання аформіўся ў самастойную высокамастацкую з’яву, эвалюцыйны шлях якой пабудаваны на ўзаемадзеянні розных мастацтваў, тэхнічных пераўтварэнняў (ад з’яўлення запісу на магнітных плёнках да пераходу ў лічбавую эпоху развіцця сучаснага радыё), шматлікіх творчых ідэй стваральнікаў радыёсправы.

АГУЛЬНАЯ ХАРАКТАРЫСТЫКА РАБОТЫ

Сувязь работы з буйнымі навуковымі праграмамі і тэмамі

Дысертацыйнае даследаванне выканана ў рамках навукова-даследчых тэм кафедры беларускай і сусветнай мастацкай культуры ўстанова адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”: “Беларускае мастацтва XX стагоддзя ва ўмовах глабалізацыі: кампаратыўны аналіз” (зацверджана на пасяджэнні Савета ўніверсітэта 21.12.2010, пратакол № 10), “Інтэрпрэтацыя вобраза творчай асобы ў беларускім мастацтве XX–XXI стагоддзяў: кампаратыўны падыход” (зацверджана на пасяджэнні Савета ўніверсітэта 22.12.2015, пратакол № 4).

Дысертацыйнае даследаванне праводзілася ў адпаведнасці з напрамкамі

дзяржаўнай палітыкі Рэспублікі Беларусь у галіне вяшчання і абапіраецца на адпаведныя нарматыўна-прававыя акты: Закон Рэспублікі Беларусь “Аб сродках масавай інфармацыі” ад 17 ліпеня 2008 г. № 427-3 (са змяненнямі і дапаўненнямі ад 11 мая 2016 г. № 362-3), Статут Нацыянальнай дзяржаўнай тэлерадыёкампаніі Рэспублікі Беларусь, зацверджаны Указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь ад 24 красавіка 2003 г. № 174 (са змяненнямі і дапаўненнямі ад 11 жніўня 2016 г. № 306).

Мэта і задачы даследавання

Мэта даследавання – выяўленне генезісу і спецыфікі развіцця радыётэатра ў медыйнай прасторы Беларусі.

Дасягненне пастаўленай мэты патрабавала рашэння наступных *задач*:

- вызначыць сутнасць і жанрава-відавую класіфікацыю радыётэатра;
- раскрыць камунікатыўную прыроду і сродкі мастацкай выразнасці радыётэатра;
- распрацаваць перыядызацыю развіцця радыётэатра Беларусі;
- абзначыць асноўныя тэндэнцыі развіцця сучаснага радыётэатра Беларусі;
- абгрунтаваць паняцце “медыятэатр” і выявіць асаблівасці яго функцыянавання ў медыяпрасторы.

Навуковая навізна

Дысертацыя ўяўляе сабой першае ў беларускім мастацтвазнаўстве комплекснае даследаванне радыётэатра як унікальнай мастацкай з’явы. Навуковая значнасць вынікаў заключаецца ў тым, што ў дысертацыі вызначаны сутнасць і жанрава-відавая класіфікацыя радыётэатра; раскрыты спецыфічныя асаблівасці камунікатыўнай прыроды і сродкі мастацкай выразнасці радыётэатра; вылучаны асноўныя перыяды развіцця радыётэатра Беларусі, вызначаны і абгрунтаваны часавыя межы кожнага з перыядаў, іх характэрныя рысы; акрэслены і прааналізаваны асноўныя тэндэнцыі развіцця сучаснага айчыннага радыётэатра; дадзена абгрунтаванне паняцця “медыятэатр”, якое вызначае прысутнасць тэатральнага мастацтва ў сучаснай медыяпрасторы. Навуковая навізна даследавання абумоўлена недастатковай распрацаванасцю тэрміналагічнага апарата і адсутнасцю фундаментальных даследаванняў, прысвечаных беларускаму радыётэатру.

Палажэнні, якія выносяцца на абарону

1. Радыётэатр уяўляе сабой асобны від акустычнага мастацтва. Мастацкая спецыфіка радыётэатра – гэта комплекс сродкаў выразнасці, які спалучае слова, гук, элементы тэатральнага і музычнага мастацтва, радыётэхналогіі. Асноватворным прынцыпам класіфікацыі радыётэатра выступае дамінаванне мастацкага складніка радыётэатра (літаратура, музыка). Відавую класіфікацыю радыётэатра складаюць драматычны (празаічны і паэтычны) і музычны (радыёопера, радыёбалет, музычны радыёспектакль) радыётэатры. Радыётэатр мае пашыраную жанравую класіфікацыю, фарміраванне якой абумоўлена гістарычнымі і сацыякультурнымі ўмовамі развіцця радыёвяшчання.

2. Камунікатыўная прырода радыётэатра вызначаецца шэрагам асаблівасцей: выключна аўдыяльнае ўздзеянне на слухача, г. зн. аднаканальнасць (у адрозненне ад тэатра) успрыняцця радыёспектакля, развіццё дзеяння ў рэкордынгавай прасторы (аўдыязапіс) ці анлайн-трансляцыі, цыклічнасць (паўтаральнасць)

радыёспектакля, умоўны характар успрыняцця радыётвора, функцыянаванне радыётвора на двух узроўнях – рэпрэзентацыйным і прэзентацыйным. Радыётэатр валодае спецыфічнымі сродкамі мастацкай выразнасці, якія складаюць дзве самастойныя групы – формаўтваральныя акустычныя (голас, музыка, шум) і тэхнічныя (апрацоўка голасу, мантаж). Радыётэатр як сінтэтычная з’ява спалучае мастацтва драматурга, рэжысёра, акцёраў, кампазітара, гукарэжысёра, дзейнасць гукааператара, гукаінжынера і інш.

3. З’яўленне радыётэатра звязана з эксперыментамі ў радыёвяшчанні па спосабах стварэння і трансляцыі мастацкіх твораў. Ад моманту зараджэння ў 1926 г. да цяперашняга часу беларускі радыётэатр прайшоў пяць перыядаў: першы (1926–1944 гг.) – перыяд станаўлення, які характарызуецца з’яўленнем форм рэтрансляцыі тэатральных спектакляў, фарміраваннем жанраў і сродкаў мастацкай выразнасці радыётэатра; другі (1944–1960 гг.) – перыяд мастацкага і тэхнічнага ўдасканалвання, які вызначаецца ўзнікненнем радыёзапісу і пашырэннем тэматычнага зместу радыёпастановак; трэці (1960–1991 гг.) – перыяд росквіту, калі радыётэатр дасягае вяршынь свайго развіцця, што абумоўлена павелічэннем колькасці радыёспектакляў, іх жанрава-стылявой разнастайнасцю і высокім мастацкім узроўнем; чацвёрты (1991–2005 гг.) – перыяд заняпаду, у які адбываецца аўтанамізацыя нацыянальнага вяшчання і замяшчэнне літаратурна-мастацкага радыёэфіру перадачамі публіцыстычнага і забаўляльнага напрамкаў, што прывяло да спынення ў пачатку XXI ст. стварэння арыгінальных радыёспектакляў; пяты (2006 г. – нашы дні) перыяд аднаўлення, які дэманструе стабільнасць у развіцці радыётэатра, засваенне новых тэхналогій і форм радыёвяшчання.

4. Развіццё радыётэатра ў XXI ст. абумоўлена тэхнічнай мадэрнізацыяй нацыянальнага радыёвяшчання і выкарыстаннем новых спосабаў трансляцыі назапашанага практычнага вопыту, захаваннем традыцый радыётэатра як найвышэйшай мастацкай формы радыётворчасці. Функцыянаванне радыётэатра змянялася пад уплывам агульнакультурнай сітуацыі ў краіне і тэхнічнай эвалюцыі ў СМІ. Вылучаны далічбавая эпоха (1925–1990-я гг.) з аналагавым радыёвяшчаннем і лічбавая (1990-я гг. – нашы дні), якая значна пашырыла сферу прэзентацыі радыётэатра ў сучаснай медыяпрасторы. У XXI ст. сфарміраваліся наступныя дамінуючыя тэндэнцыі развіцця радыётэатра: аптымізацыя жанраў, папулярызацыя гісторыка-культурнай спадчыны, пашырэнне прысутнасці радыётэатра ў медыяпрасторы праз самаарганізацыю ў межах інтэрнэту.

5. Мова медыямастацтва ва ўмовах глабалізацыі становіцца адным з універсальных спосабаў міжкультурных зносін. У медыяпрасторы сфарміравалася ўнікальная група “электронных” тэатраў з універсальнымі трансляцыйнымі, эстэтычнымі функцыямі, тэхналагічнымі і мастацкімі ўзаемаўплывамі, працэсамі ўздзеяння на аўдыторыю, якую можна вызначыць як “медыятэатр”. Структуру медыятэатра складаюць радыётэатр, тэлетэатр і інтэрнэт-тэатр. Медыятэатр функцыянуе на прадукцыйным (творчым) і рэпрадукцыйным (рэтрансляцыйным) узроўнях. Развіццё медыятэхналогій прыводзіць да фарміравання новай відовішчнасці, створанай сродкамі мастацтва і магчымасцямі сучасных тэхналогій, выступае новым інструментарыем творчасці ў медыяпрасторы.

Асабісты ўклад саіскальніка

Поўны аб'ём дысертацыі выкананы аўтарам самастойна. Работа ўяўляе сабой першае ў беларускім мастацтвазнаўстве комплекснае кампаратыўнае даследаванне па выяўленні спецыфікі радыётэатра, фарміраванні яго тэарэтычнай базы. Аўтарам вызначана жанрава-відавая класіфікацыя радыётэатра. Аргументаваны і ўведзены ў навуковы абарот новы паняццыйны апарат, абагульнены вялікі факталагічны матэрыял, які стаў вынікам праслухоўвання і аналізу шматлікіх узораў мастацкага радыёвяшчання.

У дысертацыйным даследаванні прадстаўлена перыядызацыя развіцця беларускага радыётэатра з улікам гістарычных і тэхнічных умоў па павелічэнні медыяпрасторы новымі сродкамі інфармацыі і спосабамі іх распаўсюджвання. Вынікі навуковай работы дазваляюць пашырыць праблемнае поле сучаснага мастацтвазнаўства за кошт падрабязнай характарыстыкі запатрабаванага на сённяшні дзень літаратурна-мастацкага вяшчання ў аўдыяльнай медыяпрасторы, а таксама характарыстыкі перспектыўнага абагульненага паняцця “медыятэатр”.

Апрабацыя вынікаў дысертацыі

Асноўныя палажэнні і вынікі даследавання прайшлі апрабацыю на 25 канферэнцыях, у т. л. міжнародных (16), рэспубліканскіх навуковых (6), універсітэцкіх навукова-творчых і навукова-практычных канферэнцыях (3): Рэспубліканская навукова-творчая канферэнцыя “V Няфёдаўскія чытанні “Беларускае мастацтва: гісторыя і сучаснасць” (Мінск, 29 сакавіка 2012 г.); IX Сусветны кангрэс Міжнароднай асацыяцыі ўніверсітэцкіх тэатраў (AITU-IUTA) “Традыцыі, даследаванне, эксперыментаванне: асноўныя элементы сучаснага ўніверсітэцкага тэатра” (Мінск, 2–6 чэрвеня 2012 г.); Рэспубліканская навукова-творчая канферэнцыя “VI Няфёдаўскія чытанні” (Мінск, 2 красавіка 2013 г.); II Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя “Мастацтва і асоба” (Мінск, 24 красавіка 2013 г.); VII Міжнародная навуковая канферэнцыя “Аўтэнтчны фальклор: праблемы захавання, вывучэння, успрымання” (Мінск, 26–28 красавіка 2013 г.); Рэспубліканская навукова-практычная канферэнцыя да 100-годдзя з дня нараджэння класіка беларускай літаратуры “Творчасць Аркадзя Куляшова ў дыялогу славянскіх літаратур: традыцыі, наватарства, нацыянальная адметнасць” (Мінск, 29 студзеня 2014 г.); Рэспубліканская навукова-творчая канферэнцыя “VII Няфёдаўскія чытанні “Беларускае мастацтва: гісторыя і сучаснасць” (Мінск, 3 красавіка 2014 г.); I Міжнародная навуковая канферэнцыя “Асоба ў кантэксце сучасных сацыякультурных працэсаў” памяці Ядвігі Дамінікаўны Грыгаровіч (Мінск, 12 лістапада 2014 г.); V Рэспубліканская навукова-практычная канферэнцыя “Дзяржава і творчая асоба” (Мінск, 4 снежня 2014 г.); Рэспубліканская навукова-практычная канферэнцыя “Вечны рух жыцця і заканамернасці творчых пошукаў літаратуры”, прысвечаная 90-годдзю з дня нараджэння народнага пісьменніка Беларусі акадэміка І. Я. Навуменкі (Мінск, 26–27 лютага 2015 г.); XL выніковая навуковая канферэнцыя студэнтаў, магістрантаў і аспірантаў “Нацыянальная культура вачыма маладых”, прысвечаная 70-годдзю Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне (Мінск, 26 сакавіка 2015 г.); IX Міжнародная навуковая канферэнцыя “Аўтэнтчны фальклор: праблемы захавання, вывучэння, успрымання” (памяці антраполага Зінаіды

Мажэйка) (Мінск, 24–26 красавіка 2015 г.); IX Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя “Культура. Навука. Творчасць”, прысвечаная 70-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне (Мінск, 5 мая 2015 г.); XXI Міжнародныя Кірыла-Мяфодзіеўскія чытанні, прысвечаныя Дням славянскага пісьменства і культуры (Мінск, 21–27 мая 2015 г.); III Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя “Искусство и личность = Мастацтва і асоба = Art and the Person” (Мінск, 27 мая 2015 г.); Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя студэнтаў, магістрантаў, аспірантаў “Адукацыя і навука без межаў: сацыяльна-гуманітарныя навукі” (Арол, 28 кастрычніка 2015 г.); навуковая канферэнцыя прафесарска-выкладчыцкага саставу “Навуковы пошук у галіне сучаснай культуры і мастацтва”, прысвечаная 40-годдзю заснавання Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў (Мінск, 25 лістапада 2015 г.); Міжнародная навуковая канферэнцыя “Białość w dyskursie naukowym” (Варшава, 3–4 снежня 2015 г.); IV Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя “Культура Беларусі: рэаліі і сучаснасці: нацыянальная культура ў зменлівым свеце” (Мінск, 24 снежня 2015 г.); Міжнародная навуковая канферэнцыя “Беларуская літаратура ў культурнай прасторы сучаснага грамадства” (да 120-годдзя з дня нараджэння народнага пісьменніка Беларусі Кандрата Крапівы) (Мінск, 3–4 сакавіка 2016 г.); X Міжнародная навуковая канферэнцыя “Аўтэнтчны фальклор: праблемы захавання, вывучэння, успрымання” (Мінск, 29 красавіка – 1 мая 2016 г.); Міжнародная навуковая канферэнцыя “Дзясятая Танкаўскія чытанні” (да года культуры ў Беларусі) (Мінск, 16 верасня 2016 г.); XV Архіўныя чытанні, прысвечаныя 70-годдзю з дня нараджэння Віталія Скалабана, Аляксандра Міхальчанкі і Уладзіміра Міхнюка (Мінск, 5 кастрычніка 2017 г.); Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя “Гісторыя беларускай літаратуры: стан і перспектывы даследавання” (да 135-годдзя з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа) (Мінск, 15–16 лістапада 2017 г.); Міжнародная навуковая канферэнцыя “XI Танкаўскія чытанні” (Мінск, 20 верасня 2018 г.).

Апублікаванасць вынікаў дысертацыі

Асноўныя вынікі дысертацыйнага даследавання адлюстраваны ў 30 публікацыях: 6 артыкулаў у рэцэнзаваных навуковых часопісах (2,59 аўт. арк.), 11 артыкулаў у зборніках навуковых работ, 13 – у зборніках матэрыялаў канферэнцый. Агульны аб’ём апублікаваных работ складае 9,21 аўтарскага аркуша.

Структура і аб’ём дысертацыі

Структура дысертацыі абумоўлена логікай выкладання матэрыялу і складаецца з уводзін, агульнай характарыстыкі работы, двух раздзелаў, падзеленых на пяць падраздзелаў, заключэння, бібліяграфічнага спіса, двух дадаткаў. Агульны аб’ём дысертацыі складае 318 старонак, з іх 141 займае асноўны тэкст, 27 старонак – бібліяграфічны спіс, які складаецца са спіса выкарыстаных крыніц (291 найменне на беларускай, рускай, украінскай, англійскай і польскай мовах) і спіса публікацый саіскальніка (30 найменняў на беларускай і рускай мовах). Дысертацыю дапаўняе дадатак (150 старонак), у якім прадстаўлены: А – каталог фондавых запісаў драматычных твораў Беларускага радыё; Б – ілюстрацыйны матэрыял.

АСНОЎНЫ ЗМЕСТ ДЫСЕРТАЦЫІ

Ва ўводзінах і агульнай характарыстыцы работы абгрунтоўваецца выбар тэмы даследавання, яе сувязь з навуковымі праграмамі і тэмамі, вызначаюцца мэты і задачы, навуковая навізна, фармулююцца асноўныя палажэнні, якія выносяцца на абарону, вызначаецца асабісты ўклад саіскальніка, адлюстроўваецца апрацацыя вынікаў даследавання і колькасць надрукаваных работ, структура і аб'ём дысертцыі.

Раздзел 1 “Радыётэатр Беларусі: тэарэтыка-метадалагічныя асновы даследавання” ўключае тры падраздзелы, якія адлюстроўваюць ступень распрацаванасці заяўленага ў дысертцыі праблемнага поля і прысвечаны выяўленню камунікатыўнай прыроды, сродкаў мастацкай выразнасці радыётэатра, а таксама спецыфікі функцыянавання радыётэатра ў кантэксце развіцця медыятэатра.

У падраздзеле 1.1 “Прадмет даследавання ў кантэксце аналітычнага агляду літаратуры. Метадалогія даследавання” ўстанаўліваецца ступень распрацаванасці тэмы, прадстаўлены агляд крыніц, прысвечаных навуковым пошукам у галіне развіцця радыётэатра, а таксама сумежных матэрыялаў па гісторыі тэатральнага і экраннага мастацтваў, культуралогіі, журналістыцы. Прыводзяцца выкарыстаныя ў працы метады даследавання.

У беларускай мастацкай культуры радыётэатр займае асаблівае месца. Ён з'яўляецца феноменам, які валодае адметнымі мастацка-выразнымі і акустычнымі магчымасцямі. Праведзены глыбокі аналіз крыніц на рускай, беларускай, польскай, англійскай мовах дазваляе скласці фундаментальную навуковую базу даследаванняў па заяўленай праблематыцы. Першыя артыкулы пра савецкі радыётэатр, надрукаваныя ў 1920-я гг., у большасці не ўтрымлівалі сур'эзнага аналізу праблемы, што даследуецца намі. Яны прысвячаліся канстатацыі працэсаў, якія адбываліся ў літаратурна-мастацкім радыёвяшчанні, уяўлялі сабой водгукі аб выпушчаных радыёспектаклях. Сур'эзныя абагульняючыя даследаванні па тэорыі і гісторыі радыётэатра былі прадпрынятыя ў 1970-х гг. Адным з першых савецкіх даследчыкаў тэорыі радыётэатра з'яўляецца Т. Марчанка, якая вивучала аўдыяльную тэатральную творчасць як самастойны від радыёвяшчання, а таксама ў кампаратыўнай сувязі з тэлевізійным тэатрам, што з сярэдзіны ХХ ст. дапоўніў мастацкую медыяпрасторыю новай аўдыявізуальнай формай тэатральнай творчасці. Мастацтвазнаўчых даследаванняў радыётэатра нямнога. Да іх адносяцца пераважна работы расійскіх навукоўцаў (Н. Гааг, М. Глейзер, В. Кудраўцаў, Т. Марчанка, А. Музыра, А. Шэрэль, Н. Яфімава і інш.), у якіх разглядаюцца тэарэтычныя асновы мастацкага радыёвяшчання. Вялікае значэнне для гэтай дысертцыі набылі працы даследчыкаў Н. Гааг (Расія) і А. Паўлік (Польшча), прысвечаныя станаўленню тэорыі драматычнага радыётэатра, яго жанравым асаблівасцям, выразным сродкам і мастацка-тэхналагічнай прыродзе.

У беларускім мастацтвазнаўстве база навуковага асэнсавання мастацкага радыёвяшчання знаходзіцца на стадыі фарміравання. Першыя даследчыя вопыты, прысвечаныя беларускаму радыётэатру, праводзіліся ў 1950-х гг. (Б. Пяркоўскі). Значны ўклад у фарміраванне гістарыяграфіі радыётэатра ў 1970–1980-я гг. унеслі айчынныя даследчыкі В. Несцяровіч, Я. Радкевіч і інш. У іх публікацыях прыводзіўся

рэтраспектыўны агляд айчынных пастановак, узгадваліся найбольш вядомыя асобы мастацкага радыёвяшчання. Галоўным даследчыкам гісторыі Беларускага радыё ў савецкі час з'яўляўся Я. Радкевіч, якога цікавілі напрамкі вяшчання, у т. л. мастацкі. Пытанні функцыянавання айчыннага радыёвяшчання на сучасным этапе не знайшлі шырокага асэнсавання. Да навуковых пошукаў у гэтым напрамку звяртаюцца С. Дубовік, В. Шэін, Д. Яканюк і інш. Гісторыя і асабліва тэорыя радыётэатра Беларусі даследавана і распрацавана недастаткова, што дадае актуальнасці і своечасовасці нашай рабоце.

Вялікую групу крыніц, прысвечаных развіццю медыяпрасторы, склалі даследаванні айчынных і замежных навукоўцаў А. Баніта-Алівы, Дж. Бэйнбрыджа, П. Голдзінга, К. Калянкевіч, Н. Кірылавай, М. Маклюэна, В. Саўчука, Т. Смолікавай, А. Чарнышова, Г. Эвэрэт і інш.

Складанню сістэмнага ўяўлення аб прысутнасці тэатральнага мастацтва на тэлебачанні і ў інтэрнэт-прасторы пасадзейнічаў зварот да матэрыялаў айчынных навукоўцаў Н. Агафонавай, К. Калянкевіч, А. Кузьміновай, Г. Макарэвіч, В. Нячай, С. Смульскай, Н. Фральцовай і інш.; расійскіх аўтараў У. Вільчэка, А. Гармаціна, І. Гурулёва, А. Даўгаполава, С. Ільчанкі, Т. Марчанка, Н. Растовай, У. Сапака, С. Штэрніна і інш. Такім чынам, феномен тэлевізійнага мастацтва ў навуковай літаратуры разгледжаны даволі шырока, у сваю чаргу галіна мастацкага інтэрнэт-вяшчання даследавана недастаткова. Вызначэнне і спецыфіка інтэрнэт-тэатра пакуль не знайшлі адлюстравання ў навуковых пошуках айчынных і замежных аўтараў.

Сабраны і сістэматызаваны ўнікальны факталагічны матэрыял па гісторыі і тэорыі развіцця радыётэатра вызначыў шматмернасць і аб'ёмнасць даследавання. Упершыню абнародваюцца найменні закрытых для шырокай грамадскасці фондавых матэрыялаў Беларускага радыё (запісы 1949–2018 гг.), аналіз якіх пасадзейнічаў распрацоўцы тэарэтычнай і факталагічнай базы айчыннага радыётэатра.

З пункту гледжання метадалогіі тэма дысертацыі знаходзіцца на перакрываванні тэорыі і гісторыі розных відаў мастацтва. Кампаратыўны метада, які грунтуецца на навуковых працах В. Пракапцовай, А. Корсакавай, Т. Бабіч і інш., дазволіў правесці паралелі ў працэсах літаратурна-мастацкага вяшчання на радыё, тэлебачанні і ў інтэрнэце. Вызначальным метадам даследавання стаў мастацтвазнаўчы аналіз, які выявіў характэрныя рысы радыётэатра і дынаміку яго развіцця. Комплексны падыход дазволіў прадставіць аб'ект даследавання як цэльную з'яву, што сфарміравалася ў выніку ўзаемадзеяння тэатра і тэхнічнага прагрэсу. Гісторыка-культурны падыход дапамог прасачыць эвалюцыю мастацкага радыёвяшчання ў гістарычнай рэтраспектыве. Для рэалізацыі мэты навуковай работы былі выкарыстаны таксама тэарэтычныя (аналіз, сінтэз, параўнанне, абагульненне) і эмпірычныя (назіранне, апісанне) метады даследавання.

Падраздзел 1.2 “Камунікатыўная прырода і сродкі мастацкай выразнасці радыётэатра” прысвечаны тэорыі радыётэатра.

За амаль стагоддзе існавання радыётэатр як самастойны від творчасці стаў неад'емнай часткай мастацкай культуры. Радыётэатру падуладны ўніверсальныя камунікатыўныя функцыі, што распаўсюджваюцца на ўсе аўдыявізуальныя СМІ (інфармацыйная, асветніцкая, забаўляльная), а таксама агульныя прыметы –

масавасць аўдыторыі, перыядычнасць трансляцыі, аднаканальнасць успрымання крыніцы сігнала. Камунікатыўная прырода радыётэатра адрозніваецца ад іншых СМІ выключна аўдыяльным уздзеяннем на аўдыторыю. У выніку ў свядомасці слухача фарміруецца ўнікальная вобразная “рэальнасць” радыётвора. Успрыняцце вылучаецца гукавой аднаканальнасцю. Да асаблівасцей камунікатыўнай прыроды радыётэатра таксама адносяцца функцыянаванне ў рэкордынгавай (запіснай) ці анлайн-прасторы, цыклічнасць (паўтаральнасць) радыёспектакля без права на яго змяненні.

Паняцце “радыётэатр” на працягу гісторыі яго развіцця змянялася. У сучасным мастацтвазнаўстве яно не вызначана канчаткова і трактуецца па-рознаму. У межах нашага даследавання прапанавана наступная аўтарская фармулёўка паняцця: *радыётэатр – гэта асобны від акустычнага мастацтва, у якім аўтарскі калектыў праз уласцівыя для радыё сродкі выказвання займаецца стварэннем і трансляцыяй радыётвораў, у аснову якіх пакладзена радыёдраматургія, адаптаваная літаратура, музычны твор.*

З прапанаванага азначэння вынікае, што ў якасці першакрыніцы для радыёсцэнарыя выкарыстоўваюцца літаратура розных жанраў (раман, апавесць, паэма, п’еса, апавяданне і інш.) і форм (паэтычныя і празаічныя), а таксама творы музыкальнага мастацтва. Дамінаванне мастацкага складніка ў радыётворы паўплывала на класіфікацыю радыётэатра, якую складаюць *драматычны і музычны радыётэатры*. Перавага літаратурнага элемента вызначае драматычны радыётэатр, які пад уплывам формы твора-першакрыніцы падзяляецца на празаічны і паэтычны. Спецыфіка музыкальнага радыётэатра заключаецца ў рэпрэзентацыі твораў музыкальнага мастацтва.

Расійскімі і беларускімі даследчыкамі рабіліся спробы распрацаваць класіфікацыю жанраў драматычнага радыётэатра (Т. Лебедзева, Т. Марчанка, Я. Радкевіч, А. Шэрэль, Д. Яканюк). Гістарычныя і сацыякультурныя ўмовы развіцця радыётэатра абумовілі фарміраванне шматлікіх жанраў драматычнага радыётэатра: *радыёп’еса, радыёсерыял, дакументальная драма, радыёмонадрама, радыёінсцэніроўка, радыёкампзіцыя, літаратурны серыял.*

Вызначальным жанрам радыётэатра з’яўляецца “радыёп’еса”, якая трактуецца як арыгінальны драматургічны твор, напісаны выключна для пастаноўкі на радыё. Першымі радыёп’есамі сталі “Калі прачынаецца каханне” (1923, ЗША), “Небяспека” (1924, Англія) і інш. Пастановачны жанр “радыёсерыял”, пад якім разумеецца стварэнне мастацкіх твораў з працягам, сфарміраваўся ў 1920-я гг. (“Сямейства Хансен”, Данія; “Франтавая сям’я”, Англія; “Новыя прыгоды ўдалага салдата Швейка”, СССР). Сфарміраваны на радыё, ён аказаў уплыў на з’яўленне шматсерыйнасці на тэлебачанні і ў кіно. Да жанру “дакументальная драма” (канец 1920-х гг.) адносяцца мастацкія радыётворы, у сцэнарнай аснове якіх закладзены дакументальны матэрыял: “Браняносец “Пацёмкін” (1928); “Шкло” (рэж. В. Абдулаў, 1932); “Танец з рапірай” (рэж. Л. Пташук, 2018). Пастановачныя творы без працягу з удзелам аднаго выканаўцы адносяцца да жанру “радыёмонадрама”, што сфарміраваўся ў пачатку 1930-х гг.: “15 раўндаў” Э. Гарына (1932), “Шляхціц Завальня” (2014). Блізкім да радыёп’есы з’яўляецца жанр “радыёінсцэніроўка” (адаптацыя для пастаноўкі на радыё мастацкага твора), які

з’явіўся ў 1930-я гг. у выніку актыўнага павелічэння аб’ёмаў літаратурна-мастацкага радыёэфіру. На Беларускім радыё радыёінсцэніроўкі ўзніклі ў выніку недахопу арыгінальных радыёп’ес (“Курган” Я. Купалы, “Трэцяе пакаленне” К. Чорнага, “Дрыгва” Я. Коласа). “Радыёкампазіцыя” з’яўляецца выключна радыёным распаўсюджаным жанрам, які ўзнік у 1930-я гг. на спалучэнні фрагментаў мастацкіх ці дакументальных твораў. Да запатрабаванага жанру мастацкага радыёвяшчання адносіцца “літаратурны серыял”, які прадугледжвае ўвасабленне літаратурнага твора ў некалькіх частках без адаптацыі для радыё. Укаранены ў радыёпрактыку ў 1930-я гг., ён паўплываў на з’яўленне папулярных у нашы дні аўдыякніг.

Паралельна з драматычным радыётэатрам вялікую папулярнасць набыў музычны радыётэатр. У яго жанравую класіфікацыю ўваходзяць радыёоперы (“Машэка” Р. Пукста, 1947; “Барвовы золак” К. Цесакова, 1979), радыёбалеты (“Жызэль” А. Адана, 1995), арыгінальныя музычныя радыёспектаклі, радыёкампазіцыі, а таксама адаптаваныя для рэтрансляцыі тэатральныя музычныя творы. У дысертацыі музычны радыётэатр разглядаецца ўскосна, паколькі масіў музычных твораў Беларускага радыё з’яўляецца настолькі вялікім, што заслугоўвае асобнага навуковага даследавання.

Перадача мастацкіх радыёартэфактаў адбываецца згодна з двума функцыянальнымі ўзроўнямі: рэпрадукцыйным і прадукцыйным. Рэпрадукцыйны ўзровень прадугледжвае рэтрансляцыю існуючых твораў, якія з’явіліся па-за межамі радыё. Выпуск арыгінальных твораў непасрэдна ў студыйных умовах адбываецца на прадукцыйным (стваральным) узроўні з улікам спецыфічных сродкаў мастацкай выразнасці, якія складаюць дзве групы. Да першай групы адносяцца формаўтваральныя акустычныя сродкі – голас выканаўцы, шумы і музыка (вербальныя сродкі), якія ствараюць атмасферу радыётвора, яго гукавыя “дэкарацыі”. Выкарыстаная ў афармленні радыёспектакля музыка, што гучыць як працяг слоў выканаўцы, называецца іманентнай. Музыка, якая выкарыстоўваецца ў процівагу сказанаму, для падзелу адной сцэны ад другой ці ў якасці фону вызначаецца як трансэндэнтальная. У групу акустычных таксама ўваходзяць невербальныя сродкі выразнасці – паўза, бязгучнасць і цішыня, што набываюць найбольшае драматычнае гучанне. Другую групу складаюць тэхнічныя сродкі выразнасці – апрацоўка голасу (“галасавы грэм”, рэверберацыя) і мантаж. Працэс мантажу ўключае два этапы: пачатковага (уступнага) мантажу, які прадугледжвае вычышчэнне непатрэбнага матэрыялу, і “непасрэдна мантажу”, падчас якога адбываецца канчатковае фарміраванне будучага твора.

Такім чынам, выяўленне камунікатыўнай прыроды і сродкаў мастацкай выразнасці радыётэатра дазваляе разглядаць яго як від акустычнага мастацтва, што валодае спецыфічнымі якасцямі і ўласным творчым патэнцыялам. Сінтэз выразных сродкаў розных відаў мастацтва (тэатр, літаратура, музыка і інш.) надае радыётэатру ўнікальнасць.

У *падроздзеле 1.3 “Радыётэатр у кантэксце развіцця медыятэатра: тэарэтычны аспект”* распрацоўваецца мастацтвазнаўчая эксплікацыя новага паняцця “медыятэатр”, у структуру якога ўваходзяць радыётэатр, тэлэтэатр, інтэрнэт-тэатр, прыводзяцца аўтарскія азначэнні паняццяў “тэлэтэатр” і “інтэрнэт-тэатр”.

Развіццё радыётэатра адбывалася ва ўзаемазалежнасці з аўдыявізуальнымі формамі тэатральнай творчасці на тэлебачанні і ў інтэрнэце. Тэлебачанне як паслядоўнік кінематографа і радыё валодае пашыранай класіфікацыяй сродкаў мастацкай выразнасці, складзенай з дзвюх груп. Стабільная група вызначае пластыку твора на экране, яго візуальнасць і аўдыяльны складнік (кадр, план, ракурс, святло, колер, слова, музыка, шумы). Мабільная група, якая падпарадкоўваецца волі і задачам пастаноўшчыкаў, уключае мантаж, мізансцэны, спосабы здымак, ракурсы, эфекты, цітры, дэкарацыі і інш. Трактаванне дэфініцыі “тэлетэатр” вызначаецца полісемантычнасцю. Пад *тэлетэатрам* мы разумеем *від экраннага тэлевізійнага (аўдыявізуальнага) мастацтва, якое мае агульныя вытокі, мэты, задачы, драматургічныя і пастаноўчыя прынцыпы са сцэнічным творам*. Найвышэйшай праявай тэлевізійнага мастацтва з’яўляецца тэлеспектакль, які валодае рысамі, адрознымі ад твораў іншых экранных мастацтваў. У тэлевізійным відэарадзе пераважаюць буйныя планы, якія больш плоскія, чым у кіно, каляровая гама больш нейтральная, мова тэлебачання абмежавана студыйнымі і тэхнічнымі ўмовамі.

Рэжысёры беларускага савецкага тэлетэатра звярталіся да ўвасаблення на экране твораў айчынных аўтараў: “Песня музыкі” паводле паэмы “Сымон-музыка” Я. Коласа (рэж. У. Кухта, 1958), “Людзі на балоце” І. Мележа (рэж. А. Гутковіч, 1965), “Брама неўміручасці” К. Крапівы (рэж. У. Міхарскі, 1978) і інш. Папаўненне сучаснага рэпертуару тэлетэатра адбываецца за кошт стварэння тэлеверсій тэатральных спектакляў: “Выкраданне Еўропы, альбо Тэатр Уршулі Радзівіл” (2012), “Translations” і “Сымон-музыка” (2015) Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы ў пастаноўцы М. Пінігіна, “Адвечная песня” (рэж. С. Кавальчык, 2015) Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі, “Пінская шляхта” (рэж. В. Баркоўскі, 2017) Палескага драматычнага тэатра.

На эвалюцыю беларускага тэлетэатра аказвалі ўплыў мастацкія, прэзентацыйныя і тэхнічныя магчымасці тэлебачання. У савецкі час айчынны тэлетэатр развіўся да высокамастацкай з’явы нацыянальнага вяшчання. У гады незалежнасці Беларусі ў выніку камерцыялізацыі СМІ, замены літаратурна-драматычнага кантэнту інфармацыйнымі і забаўляльнымі перадачамі функцыянаванне тэлетэатра вызначаецца нячастымі рэтрансляцыямі тэле- і тэатральных спектакляў.

Абмежаванае на тэлеэкране тэатральнае мастацтва ў XXI ст. пашырыла сваю прысутнасць у інтэрнэце. Глобальная сетка з’яўляецца своеасаблівым феноменам сучаснай культуры, у які ўключаны інтэрнэт-тэатр. Гэта дэфініцыя пакуль не знайшла адлюстравання ў навуковых даследаваннях, не вызначана яе спецыфіка. Адсутнасць навуковых пошукаў па тэме інтэрнэт-тэатра вызначыла неабходнасць іх правядзення. Пад *інтэрнэт-тэатрам* мы разумеем *від лічбавага аўдыявізуальнага мастацтва, які выкарыстоўвае інтэрнэт у якасці асноўнага сродку для трансляцыі спецыяльна створаных для глабальнай сеткі тэатральных артэфактаў*. Перадача ўзораў інтэрнэт-тэатра залежыць ад спосабу перадачы і ўспрымання патоку. Паказ спектакляў у дакладна вызначаны час без магчымасці паўтору прадугледжвае анлайнавы спосаб (ад англ. on-line). Афлайнвы спосаб (ад англ. off-line) дазваляе прагляд спектакля ў любы час з выкарыстаннем функцый спынення, перамоткі,

паўтораў твора. Інтэрнэт-тэатр, як радыётэатр і тэлетэатр, функцыянуе на рэпрадукцыйным і прадукцыйным узроўнях. У аснове рэпрадукцыйнага ўзроўню – алічбаваныя адаптаваныя для інтэрнэт-прасторы тэатральныя работы розных відаў мастацтва. Першым прыкладам беларускага інтэрнэт-тэатра рэпрадукцыйнага ўзроўню з’яўляецца трансляцыя ў сеціве чыткі п’есы П. Пражко (2013, Брэст). Яркімі ўзорамі функцыянавання інтэрнэт-тэатра на рэпрадукцыйным узроўні з’яўляюцца папулярныя праекты “Theatre HD”, “The Met: Live in HD” і інш. Яны накіраваны на рэпрэзентацыю шэдэўраў сусветнага мастацтва. Прадукцыйны ўзровень інтэрнэт-тэатра прадугледжвае выпуск арыгінальных твораў спецыяльна для паказу ў інтэрнэце (“Мучанік” Я. Брэсана, 2000). Інтэрнэт-тэатр знаходзіцца ў няспынным пошуку новых трансляцыйных форм.

Такім чынам, у канцы XX – пачатку XXI ст. у медыяпрасторы сфарміравалася група “электронных” тэатраў, якую можна назваць медыятэатрам. Намі прапанавана наступная фармулёўка для яго азначэння: *медыятэатр – гэта від тэатральнага мастацтва, які функцыянуе ў медыйнай прасторы і непарыўна звязаны з развіццём радыё, тэлебачання і інтэрнэту. Узаемадзеянне тэатра з медыяпрасторай прывяло да фарміравання відаў медыятэатра: радыётэатра, тэлетэатра, інтэрнэт-тэатра. Кожны з відаў вызначаецца сваёй спецыфікай. У кантэксце агульнай універсальнай структуры медыятэатра *радыётэатр* разумеецца як *аўдыяльны від медыятэатра, мастацкія творы якога непасрэдна звязаны з радыёвяшчаннем. Пад тэлевізійным тэатрам* мы разумеем *аўдыявізуальны від медыятэатра, мастацкія творы якога непасрэдна звязаны з тэлевяшчаннем. Аднак, інтэрнэт-тэатр – гэта аўдыявізуальны від медыятэатра, мастацкія творы якога непасрэдна звязаны з інтэрнэт-вяшчаннем.* Віды медыятэатра валодаюць універсальнымі характарыстыкамі: трансляцыйныя і эстэтычныя функцыі, узаемаўплывы на мастацкім і тэхналагічным узроўнях, масавае ўздзеянне на аўдыторыю і інш. Развіццё медыятэатра адбывалася ў два тэхнічныя этапы. Першы суадносіцца з развіццём аналагавага радыё- і тэлевяшчання (1920–1990-я гг.). Другі звязаны з укараненнем лічбавых тэхналогій у медыяпрасторы (1990-я гг. – нашы дні), што азнаменавала пачатак лічбавай эры медыятэатра. Праз пашырэнне новых тэхнічных магчымасцей медыятэатр пастаянна павялічвае межы прысутнасці і функцыянавання ў медыяпрасторы.*

Раздзел 2 “Эвалюцыя і спецыфіка развіцця радыётэатра ў XX–XXI стст.” складаецца з трох падраздзелаў і прысвечаны даследаванню функцыянавання айчыннага радыётэатра з першых дзён з’яўлення ў агульнай сістэме савецкага радыёвяшчання да нашых дзён. Падрабязна раскрываюцца перыяды станаўлення і развіцця літаратурна-драматычнага тэатра ў савецкі час і ў гады незалежнай Беларусі.

У **падраздзеле 2.1 “Радыётэатр Беларусі ў савецкі час: генезіс і функцыянаванне”** айчынны радыётэатр разглядаецца ў кантэксце станаўлення адзінай савецкай сістэмы радыёвяшчання.

Даследаванне гісторыі айчыннага радыётэатра дазволіла нам вывесці аўтарскую перыядызацыю літаратурна-мастацкага вяшчання, згодна з якой радыётэатр прайшоў пяць перыядаў. Першы (1926–1944 гг.) – *перыяд станаўлення* – вызначыўся пошукамі форм і спосабаў трансляцыі радыётэатра, з’яўленнем арыгінальных радыёспектакляў. Другі (1944–1960 гг.) – *перыяд мастацкага і*

тэхнічнага ўдасканалвання – характарызуецца з’яўленнем запісу на магнітную стужку, што паўплывала на павышэнне мастацкага ўзроўню радыётвораў. Трэці (1960–1991 гг.) – *перыяд росквіту* – вылучыўся стварэннем эксперыментальных работ, паглыбленнем у псіхалогію герояў твораў, а таксама развіццём у канкурэнтных умовах з тэлэтэатрам. Для чацвёртага (1991–2005 гг.) – *перыяду заняпаду* – характэрны спад у вытворчасці арыгінальнай мастацкай радыёпрадукцыі, адыход ад традыцый савецкага вяшчання, замяшчэнне мастацкага эфіру праграмамі іншых жанраў. Пяты (2006 г. – нашы дні) – *перыяд аднаўлення* – вызначаецца стабільнасцю ў выпуску радыёспектакляў з нагоды юбілеяў творчых асоб, гістарычных каляндарных дат.

Зараджэнне айчыннага радыётэатра адбылося ў 1926 г. з рэтрансляцыі драмы па радыё. Распаўсюджванне тэатральных спектакляў было характэрна для першых гадоў функцыянавання літаратурна-мастацкага эфіру (аднаактовая п’еса “Чорт і Баба”, 1928). Актыўнае развіццё радыётэатра ў пачатку 1930-х гг. звязана з утварэннем Камітэта па радыёфікацыі і радыёвяшчанні. Праца сектара літаратурнага вяшчання Камітэта паспрыяла з’яўленню арыгінальных радыёп’ес (“Радня” В. Палескага, “Хвароба Лаўрэна” А. Ільінскага, “Атаман” па апавяданні М. Лынькова “Баян”) і радыёінсцэніровак па творах беларускіх пісьменнікаў Я. Коласа, З. Бядулі, М. Лынькова і інш. Змест літаратурна-драматычных праграм, якія займалі каля 25 % эфіру, быў ідэйна накіраваны, вызначаўся шматжанравасцю, шматмоўнасцю, шырынёй геаграфіі аўтараў. Асноўным жанрам літаратурна-мастацкага вяшчання ў ваенныя гады стала радыёкампазіцыя (“Фашысцкая катарга – смерць для беларускай моладзі” і інш.).

У пасляваенныя гады адбылося аднаўленне літаратурна-мастацкага вяшчання, радыётэатр выйшаў на новыя мастацкі і тэхнічны ўзроўні. Адною з галоўных тэм стала ўслаўленне подзвігу савецкага народа, чалавека-патрыёта, які абараняў радзіму і аднаўляў краіну пасля жудасных падзей (“Канстанцін Заслонаў” А. Маўзона, 1950; “Брэсцкая крэпасць” К. Губарэвіча, 1954). Ствараліся радыётворы па класічных і сучасных п’есах (“Рамэа і Джульета” У. Шэкспіра, 1952; “Выбачайце, калі ласка!” А. Макаёнка, 1954; “Несцерка” В. Вольскага, 1954; “Сымон-музыка” Я. Коласа, 1955). Вялікая ўвага ў мастацкім радыёвяшчанні надавалася выхаванню дзяцей і моладзі (“Казка пра мёртвую царэўну і сем асілкаў” А. Пушкіна, 1953; “Тайна корціка” А. Рыбакова, 1954; “Прыгоды Чыпаліна” Дж. Радары, 1955). Выхаду радыётэатра на новы мастацкі ўзровень пасадзейнічала тэхнічнае перааснашчэнне студыі ў другой палове 1940-х гг., у выніку якога з’явіўся запіс на магнітную стужку.

На фарміраванне радыётэатра ў другой палове 1950-х гг. паўплывала з’яўленне тэлэтэатра. Умовы канкурэнцыі прывялі да пашырэння рэпертуару радыётэатра, паглыблення ў псіхалогію вобразаў, наладжвання творчых стасункаў з кампазітарамі (Л. Абеліевіч, Г. Вагнер, А. Туранкоў і інш.), станаўлення айчыннай школы радыёрэжысуры (Т. Аляксеева, П. Данілаў, М. Троіцкая).

Для стымулявання радыёвяшчання ва ўмовах канкурэнцыі з тэлебачаннем у 1960 г. ЦК КПСС прыняў пастанову “Аб паляпшэнні савецкага радыёвяшчання”, згодна з якой супрацоўнікі рэдакцый савецкіх рэспублік павінны былі прыняць меры па паляпшэнні ўзроўню і якасці праграм. Рэфармаванне беларускага радыётэатра прывяло да змянення тэмпарытму пастановак, узмацнення эмацыянальнага ўздзеяння на

слухача, пашырэння рэпертуару радыётэатра, рэгулярнага выхаду радыёспектакляў. Канкурэнтнае суіснаванне з тэлэтэатрам працягвалася каля дзесяцігоддзя.

Ключавой тэмай радыётэатра заставалася ваенная, якой прысвячаліся радыёінсцэніроўкі твораў беларускіх пісьменнікаў: В. Быкава (“Альпійская балада”, 1964; “Жураўліны крык”, 1965), М. Танка (“Янук Сяліба”, 1964), І. Шамякіна (“Вазьму твой боль”, 1980), М. Лынькова (“Векапомныя дні”, 1969–1970), І. Мележа (“Мінскі напрамак”, 1976) і інш. Тэме “Ленін і партыя” былі прысвечаны пастаноўкі па творах П. Глебкі, К. Губарэвіча, П. Броўкі, М. Лужаніна і інш. Тэма працоўнага чалавека і яго дасягненняў знайшла адлюстраванне ў радыёспектаклях “Гаспадыня вясёлкі” С. Хлебнікава, “Выхадны дзень брыгадзіра” Ю. Мамакіна, “Макі на ўзгорках” С. Бабаеўскага ў пастаноўцы С. Гурыч (1973). Шмат спектакляў запісвалася для дзіцячай аўдыторыі: “Лалі-лалі” С. Клімковіч (рэж. Т. Аляксеева, 1973), “Хлопчык і сонца” Д. Эліэта (рэж. З. Браварская, 1980) і інш.

Рэжысёрская каманда Беларускага радыё значна павялічылася ў 1960–1980-я гг. (С. Сцефановіч, І. Андрэева, Г. Малумава, В. Кернажыцкая, Э. Зайцава і інш.). Высокі мастацкі ўзровень акустычных вобразаў стваралі гукарэжысёры Э. Мартэнс, В. Красоўскі, В. Лешчанок, А. Бублікаў, Л. Латушкіна і інш. З айчынным радыётэатрам супрацоўнічалі кампазітары Я. Глебаў, І. Лучанок, А. Залётнеў, У. Кур’ян і інш. Выканальніцкае майстэрства радыётвораў забяспечвалі акцёры прафесійных тэатраў Мінска і Віцебска: З. Стома, П. Дубашынскі, І. Ражба, Г. Макарава, Г. Гарбук, Л. Рахленка, З. Зубкова, В. Тарасаў, У. Рагаўцоў і інш.

Айчынны радыётэатр дасягнуў найвышэйшага мастацкага ўзроўню, пра што сведчыла прысуджэнне Дзяржаўнай прэміі БССР радыёспектаклям “Векапомныя дні” М. Лынькова (1974), “Хамуціус” А. Куляшова (1981) і “Рыбакова хата” Я. Коласа (1982) (усе – рэж. С. Гурыч), “У тумане” В. Быкава (рэж. В. Анісенка, 1989). Радыётэатр трансліраваў спектаклі, запісаныя ў рэдакцыях СССР і атрыманыя ў выніку абавязковага абмену, што існаваў у савецкі час. У эфіры ажыццяўляліся трансляцыі спектакляў народных тэатраў: “Суд Элаізы” (Маладзечна, 1987), “Вечар” (Краснаполле, 1988) і інш.

Такім чынам, у савецкі час беларускі радыётэатр прайшоў шлях ад прамых трансляцый тэатральных спектакляў да стварэння запісаных арыгінальных радыётвораў розных жанраў. Мастацкае радыёвяшчанне актыўна тыражыравала і прэзентавала лепшыя ўзоры мастацтва, што садзейнічала іх папулярызаванню. У выніку супрацоўніцтва прафесіяналаў радыё-, тэатральнага, музычнага мастацтва, літаратуры і тэхнічных кадраў функцыянаванне радыётэатра адбывалася на найвышэйшым мастацкім узроўні.

Падраздзел 2.2 “Радыётэатр у сучаснай медыяпрасторы: тэндэнцыі развіцця” прысвечаны чацвёртаму і пятому перыядам функцыянавання айчыннага радыётэатра.

Пасля распаду СССР і набыцця Беларуссю незалежнасці, Беларускае радыё пачало развівацца самастойна, без уплыву Усесаюзнага радыё. На фарміраванне вяшчальнай палітыкі ўплывалі палітычныя і сацыякультурныя змены ў грамадстве, пашырэнне радыёвяшчальнай сеткі краіны за кошт камерцыйных станцый. Літаратурна-мастацкія праграмы пачалі вымяшчаць перадачы публіцыстычнага і

забаўляльнага напрамку. Нягледзячы на актыўную дзейнасць дзіцячай рэдакцыі па выпуску радыёспектакляў (“Дванаццаць месяцаў” С. Маршака, 1993; “Казкі дзядзечкі Рымуса” Дж. Харыса, 1994), намецілася тэндэнцыя скарачэння выпуску арыгінальных пастановак (“Тры дні з жыцця рэспубліканца Роберта Джордана” Э. Хемінгуэя, 1991; “Каханне на ноч” Л. Шчэрбача, 1993; “Адна на падмостках” І. Шамякіна, 1994). Гэта тэндэнцыя востра абазначылася ў другой палове 1990-х гг. З мэтай рэфармавання айчыннага радыётэатра ў новых умовах, падняцця яго прэстыжу, актуалізацыі сучасных тэм былі запрошаны маладыя перспектыўныя рэжысёры (А. Вінярскі, А. Казленя і інш.). Наватарскай стала літаратурна-мастацкая праграма А. Казлені “Акно ў свет” (1996–2000 гг.), у якой агучана звыш сотні інсцэніровак (“Фіялкі па серадах” А. Маруа, “Рыкша-прывід” Р. Кіплінга і інш.). Мастацкія традыцыі савецкага вяшчання падтрымлівалі перадачы “У вольную часіну”, “Біяграфія шэдэўраў”, “Пад пыхі самавара” і інш. Адметнымі радыёспектаклямі сталі: “Апошняя тэлеграма” Л. Шчэрбача (рэж. І. Лапцінскі, 1994), “Жоўты твар” А. Конан-Дойля (рэж. А. Вінярскі, 1995), “Крыж міласэрнасці” В. Коўтун (рэж. І. Лапцінскі, 1996), “Казарма” Л. Шчэрбача (рэж. А. Вінярскі, 1997), “Час дыназаўра” Л. Шчэрбача (рэж. І. Лапцінскі, 1998).

На спыненне выпуску радыёспектакляў у 2000-х гг. паўплывалі тэхнічная мадэрнізацыя Беларускага радыё, звязаная з укараненнем камп’ютарных тэхналогій, і чарговае рэфармаванне вяшчальнай палітыкі. У пачатку XXI ст. радыётэатр працягваў існаванне ў радыёкампзіцыях і літаратурных серыялах (“Дабравесце ад паэзіі”, “Літаратурная анталогія”, “Кароткія гісторыі”).

З мэтай аднаўлення назапашанага мастацкага вопыту, развіцця літаратурна-мастацкага вяшчання ў 2006 г. адбылася прэм’ера радыёспектакля “Ігнатаў рубаж” (рэж. А. Вінярскі). Гэта падзея паклала пачатак перыяду аднаўлення айчыннага радыётэатра, які характарызуецца стабільным выпускам прэм’ерных работ, пастаўленых у жанрах “радыёп’еса” і “радыёінсцэніроўка”. Тэматыка спектакляў грунтуецца на юбілейных і гістарычных датах, што маюць важнае значэнне ў духоўным і культурным жыцці краіны: “Паэт і дзяўчына” П. Васючэнкі да 125-годдзя з дня нараджэння Я. Купалы (рэж. Р. Патака, 2007); “Адгукніся, браце!” Г. Марчука да 130-годдзя з дня нараджэння Я. Коласа (рэж. А. Вінярскі, 2012) і інш. Жанравую разнастайнасць дапаўняюць літаратурныя серыялы і радыёкампзіцыі. Прысутнасць радыётэатра ў медыяпрасторы пашырылася за кошт засваення радыёканаламі інтэрнэту.

Сярод праблемных пытанняў функцыянавання сучаснага радыётэатра Беларусі вылучаны недахоп прафесійных кадраў – ад драматургаў да пастаноўшчыкаў, недастатковае дзяржаўнае фінансаванне, немагчымасць далучэння спонсарскай дапамогі, кансерватыўнасць у поглядах рэжысёраў, адсутнасць стымулюючых фактараў па развіцці радыётэатра (правядзенне конкурсаў, фестываляў і г. д.).

Такім чынам, у выніку рэфармавання вяшчальнай палітыкі сучасны радыётэатр хоць і скараціў аб’ёмы, аднак працягвае функцыянаванне на высокім мастацкім узроўні, пашырае межы прысутнасці ў медыяпрасторы праз засваенне інтэрнэту.

ЗАКЛЮЧЭННЕ

Асноўныя навуковыя вынікі дысертацыі

1. Радыётэатр з'яўляецца ўнікальнай мастацкай з'явай, якая спалучае традыцыі тэатральнага мастацтва, тэхнічныя магчымасці радыё і комплекс спецыфічных сродкаў мастацкай выразнасці, галоўныя з якіх – слова, гук, музыка – належаць да акустычнага мастацтва. Пад *радыётэатрам* разумеецца *акустычная форма тэатральнага мастацтва, у якой аўтарскі калектыў праз уласцівыя для радыё сродкі выказвання займаецца стварэннем і трансляцыяй радыётвораў, у аснову якіх накладзена радыёдраматургія, адаптаваная для аўдыяўспрымання літаратуры, музычны твор*. Радыётэатр узнік у 1920-я гг. са з'яўленнем першых трансляцый на радыё спектакляў з рэпертуару драматычных і музычных тэатраў, а таксама радыёспектакляў. Дамінаванне мастацкага складніка – літаратуры ці музыкі – стала галоўным прынцыпам класіфікацыі радыётэатра. Гістарычна склаліся два віды радыётэатра – драматычны і музычны. На аснове выкарыстання вершаванай ці праязічнай літаратуры ў якасці сцэнарыя для радыётвора драматычны радыётэатр падзяляецца на паэтычны і праязічны.

Гістарычныя і сацыякультурныя ўмовы развіцця радыёвяшчання паспрыялі фарміраванню пашыранай жанравай класіфікацыі драматычнага радыётэатра. Вызначальным жанрам з'яўляецца радыёп'еса, пад якой разумеецца арыгінальны драматургічны твор, напісаны выключна для пастаноўкі на радыё. Першымі ўзорамі гэтага жанру сталі “Калі прачынаецца каханне” (1923, ЗША), “Вечар у Марыі Валконскай” (1925, Усесаюзнае радыё), “Радня” (1934, Беларускае радыё). Далейшае развіццё радыётэатра абумовіла з'яўленне жанру “радыёінсцэніроўка”, якая ўяўляе сабой перапрацоўку, адаптацыю мастацкага твора для пастаноўкі на радыё. Гэты жанр быў запатрабаваны з-за адсутнасці дастатковай колькасці арыгінальных радыёп'еса. Радыёп'есы і радыёінсцэніроўкі вызначаюцца значнай колькасцю персанажаў, зладжанасцю акцёрскага ансамбля. Пастановачныя творы завершанай формы (без працягу) з удзелам аднаго акцёра, адносяцца да жанру “радыёмонадрама” (“Шляхціц Завальня”, 2014). Жанрам, які прадугледжвае ўвасабленне літаратурнага твора недраматургічнай формы ў некалькіх частках (серыях) без адаптацыі для радыё, стаў літаратурны серыял (радыёпраграмы канала “Культура” Беларускага радыё “Літаратурная анталогія”, “Радыёбібліятэка”). Серыйнасцю вылучаецца пастановачны жанр “радыёсерыял”, пад якім разумеецца стварэнне мастацкіх твораў з працягам (шматсерыйнасць): “Арчэры” (з 1951 г., Англія), “Матысякі” (з 1954 г., Польшча) і інш. Шырокую папулярнасць у радыёвяшчання набывае выключна радыённы жанр, пабудаваны на спалучэнні фрагментаў мастацкіх ці дакументальных твораў – радыёкампзіцыя. Першыя творы гэтага жанру з'явіліся ў 1930-я гг., запатрабаванымі радыёкампзіцыі застаюцца і ў нашы дні, у т. л. на Беларускім радыё. Мастацкія радыётворы з дакументальнай фабулай адносяцца да жанру “дакументальная драма”, гісторыя якога ў СССР пачалася з канца 1920-х гг. Дакументальныя драмы прысвячаюцца значным падзеям (“Днепрабуд”, Усесаюзнае радыё, 1930), навуковым адкрыццям (“Шкло”, Усесаюзнае радыё, 1932), знакамітым асобам (“Танец з рапірай”, Беларускае радыё, 2018) і г. д.

Жанравую класіфікацыю музычнага радыётэатра складаюць створаныя ў студыйных умовах радыёоперы, радыёбалеты, радыёспектаклі з перавагай музычнага матэрыялу, радыёкампазіцыі (музычныя, музычна-паэтычныя і інш.), а таксама адаптаваныя для радыёэфіру тэатральныя музычныя пастаноўкі, у т. л. оперы, аперэты, рэвю, мюзіклы [3; 4; 6].

2. Радыётэатр валодае ўнікальнай камунікатыўнай прыродай, якая вызначаецца выключна аўдыяльным уздзеяннем на слухацкую аўдыторыю, у выніку чаго ў свядомасці фарміруецца непаўторная вобразная “рэальнасць”. Асаблівасцю камунікатыўнай прыроды радыётэатра з’яўляецца яго функцыянаванне на двух узроўнях: рэпрэзентацыйны ўзровень прадугледжвае рэтрансляцыю сцэнічнага твора сродкамі радыё, прэзентацыйны – характарызуецца падрыхтоўкай і перадачай у эфір арыгінальнага радыётвора.

Радыётэатру падуладны спецыфічныя сродкі мастацкай выразнасці, якія складаюць дзве самастойныя групы – формаўтваральныя акустычныя і тэхнічныя. Да групы формаўтваральных акустычных сродкаў адносяцца голас, музыка і шумы (вербальныя сродкі), а таксама цішыня, паўза (невербальныя сродкі). Акцёрскі голас у радыётэатры вызначаюць такія характарыстыкі, як тэмбр, рэгістр, дыяпазон. Музыка ў радыётэатры падзяляецца на іманентную, што дапаўняе акцёрскія інтанацыі ці атмасферу сцэны, і трансцэндэнтальную, якая не з’яўляецца звязанай з героямі ці падзеямі радыётвора, гучыць у якасці фону або падзелу паміж сцэнамі. Музыка і шумы ствараюць “акустычныя дэкарацыі” ў радыётэатры. Да другой групы тэхнічных сродкаў мастацкай выразнасці адносяцца галасавыя апрацоўкі (рэверберацыя і галасавы грыв) і мантаж. Рэверберацыя выкарыстоўваецца для надання эфекту “рэха”. Галасавы грыв разнастайвае рытмічныя асаблівасці героя твора, штучна дадае эмацыянальнасці акцёрскаму выкананню. Працэс мантажу ў радыётэатры адбываецца згодна з двума этапамі: пачатковы мантаж прадугледжвае кампазіцыйную пабудову будучага твора шляхам выдалення непатрэбнага матэрыялу, “непасрэдна мантаж” фарміруе цэласны аўдыятвор.

Радыётэатр спалучае мастацтва творчых спецыяльнасцей (драматург, рэжысёр, акцёр, гукарэжысёр, кампазітар і інш.) і дзейнасць тэхнічных супрацоўнікаў радыёвяшчання (гукааператары, радыёінжынеры і інш.). Рэжысёрская і гукарэжысёрская праца ўключае этапы падрыхтоўкі будучага твора (адаптацыя п’есы, рэпетыцыйны перыяд), запісу і мастэрынгу (звядзенне матэрыялу). Асаблівасцю акцёрскага мастацтва з’яўляецца прафесійнае валоданне голасам і ўменне працаваць з мікрафонам [4; 7; 14; 21; 22].

3. Станаўленне айчыннага радыётэатра адбылося ў 1926 г. у выніку спроб па стварэнні і трансляцыі мастацкіх твораў, якія актыўна прадпрымаліся на Беларускай радыё ў першыя гады яго працы. На фарміраванне нацыянальнага радыёвяшчання і, у прыватнасці, радыётэатра вялікі ўплыў аказала дзяржаўная палітыка Савецкага Саюза, згодна з якой адбывалася прававое рэгуляванне радыёвяшчання, яго фінансаванне, вызначэнне рэпертуару, развіццё матэрыяльна-тэхнічнай базы. Галоўным арыенцірам для Беларускага радыё з’яўлялася Усесаюзнае радыё. Асноўныя рысы адрознення былі звязаны з нацыянальнымі культурнымі традыцыямі Беларусі.

У розныя гады з айчынным радыётэатрам працавалі кампазітары (М. Аладаў,

Л. Абеліевіч, Я. Глебаў, А. Залётнеў, А. Літвіноўскі), тэатральныя і радыёрэжысёры (Л. Алэндэр, П. Данілаў, М. Троицкая, Т. Аляксеева, С. Гурыч, І. Лапцінскі, З. Браварская, В. Кернажыцкая), гукарэжысёры (Э. Мартэнс, А. Гіль, В. Красоўскі, Л. Латушкіна, В. Бяляеў), гукааператары (Я. Зайчык, С. Бязлюдава, Т. Сідарава), рэдактары (Т. Абакумоўская, Э. Герасімовіч, Д. Ялугіна, Г. Шаблінская), актёры (Г. Глебаў, У. Дзядзюшка, С. Станюта, З. Зубкова, Г. Аўсяннікаў, У. Рагаўцоў, А. Гарцуеў, А. Сідарава, В. Манаеў). Адбываліся рэтрансляцыі спектакляў прафесійных і самадзейных тэатраў Мінска, Магілёва, Брэста, Маладзечна і інш.

Айчынны радыётэатр прайшоў пяць перыядаў, якія вызначыліся мастацкімі і тэхнічнымі напрацоўкамі літаратурна-мастацкага вяшчання. Першы – *перыяд станаўлення* (1926–1944 гг.) – характарызаваўся пошукам спосабаў трансляцыі мастацкіх твораў і жанравых форм радыётэатра. Па прычыне адсутнасці дастатковай колькасці арыгінальнай радыёдраматургіі асноўным жанрам беларускага радыётэатра была радыёінсцэніроўка твораў літаратуры айчынных аўтараў (Я. Купалы, Я. Коласа, К. Чорнага, З. Бядулі і інш.). Другі – *перыяд мастацкага і тэхнічнага ўдасканалвання* (1944–1960 гг.) – вызначыўся з’яўленнем радыёзапісу, што паўплывала на павышэнне мастацкага ўзроўню радыёспектакляў. У гэты час пашырыўся рэпертуар радыётэатра, адной з галоўных тэм стала ўслаўленне подзвігу савецкага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны (спектаклі “Канстанцін Заслонаў”, “Брэсцкая крэпасць”, “Сустрэнемся на барыкадах” і інш.). У трэці – *перыяд росквіту* (1960–1991 гг.) – беларускі радыётэатр знаходзіўся пад моцным уплывам тэлевізійнага тэатра. Умовы канкурэнцыі мастацкага вяшчання ў аўдыявізуальнай медыяпрасторы пасадзейнічалі выхаду радыётэатра на найвышэйшы мастацкі ўзровень. Радыёспектаклі вылучаліся адметнымі рэжысёрскімі і гукарэжысёрскімі рашэннямі, бездакорным актёрскім выкананнем, унікальнай атмасферай і гучаннем. Лепшымі ўзорамі радыётэатра гэтага перыяду, адзначанымі Дзяржаўнай прэміяй БССР, сталі “Векапомныя дні” (1974), “Хамуціус” (1981), “Рыбакова хата” (1982) у пастаноўцы рэжысёра С. Гурыч, “У тумане” (1989) рэжысёра В. Анісенкі.

Пасля распаду СССР і аўтанамізацыі беларускага нацыянальнага радыёвяшчання было ажыццёўлена рэфармаванне вяшчальнай сістэмы і рэпертуарнай палітыкі. У чацвёрты – *перыяд заняпаду* (1991–2005 гг.) – літаратурна-мастацкі эфір вымяшчаўся перадачамі публіцыстычнага і забаўляльнага напрамкаў, што прывяло да скарачэння колькасці радыёспектакляў (“Крылаты кінжал”, “Жоўты твар” і інш.) і спынення ў 2001 г. выпуску твораў у жанрах “радыёп’еса” і “радыёінсцэніроўка”. Для пятага – *перыяду аднаўлення* (2006 г. – нашы дні) – характэрны стабільнасць працэсу па стварэнні радыёспектакляў, засваенне новых тэхналогій і форм радыёвяшчання, якія садзейнічаюць папулярызацыі літаратурна-мастацкіх праграм [1; 2; 3; 4; 7; 10; 11; 12; 13; 14; 17; 19; 23; 25; 26; 28; 29; 30].

4. Развіццё сучаснага літаратурна-мастацкага вяшчання абумоўлена значнай роляй тэатра ў фарміраванні духоўных каштоўнасцей грамадства, усведамленнем важнасці захавання мастацкіх традыцый радыё, аднаўлення назапашанага практычнага вопыту, тэхнічнай эвалюцыі СМІ. Функцыянаванне Беларускага радыё адбывалася згодна з дзвюма эпохамі – далічбавай і лічбавай. У далічбавай эпосе з аналагавым вяшчаннем да 1990-х гг. радыётэатр існаваў выключна

ў радыёпрасторы. На мяжы ХХ–ХХІ стст. пераход на лічбавае вяршанне пасадынічаў распаўсюджванню радыётэатра ў нацыянальнай і сусветнай медыяпрасторы праз самаарганізацыю ў межах інтэрнэту. Тэматычны змест сучаснага радыётэатра фарміруецца за кошт папулярнага гісторыка-культурнага спадчыны. З 2006 г. на Беларускім радыё аднавіўся выпуск радыёспектакляў як найвышэйшай мастацкай формы радыётворчасці (“Ігнатаў рубж” В. Ткачова, “Паэт і дзяўчына” П. Васючэнка, “Крыж” А. Дударова, “Адгукніся, браце!” Г. Марчука, “Млечны шлях” К. Чорнага і інш.). Сучасны радыётэатр мае патрэбу ў рэфармаванні рэпертуарнай палітыкі праз пашырэнне жанраў, стыляў і тэм. Адчуваецца неабходнасць у падрыхтоўцы спецыялістаў для радыё (радыёрэжысёраў, радыёдраматургаў, гукарэжысёраў), у фінансавай падтрымцы і выхадзе на міждзяржаўны ўзровень, што павысіць канкурэнтаздольнасць беларускага мастацкага радыёвяшчання. Нягледзячы на камерцыялізацыю і масавізацыю радыёвяшчання краіны, у сучасным радыётэатры Беларусі праяўляецца стабільная тэндэнцыя па выпуску акадэмічных радыётвораў, пастаўленых у жанрах “радыёп’еса”, “літаратурны радыёсерыял” і “радыёкампзіцыя” [3; 8; 9; 14; 15; 16; 18; 20; 21; 22; 24; 30].

5. Найбольшае значэнне ў фарміраванні новых спосабаў міжкультурных зносін, мадэлей рэтрансляцыі традыцыйнага мастацтва на сучасным этапе належыць аўдыяльнаму сродку масавай інфармацыі (радыё), аўдыявізуальным СМІ (тэлебачанню, інтэрнэту) і медыямастацтву, што функцыянуе ў іх. Працэс віртуалізацыі артэфактаў, які вызначаецца сінтэзам розных відаў мастацтва, размываннем жанраў і поўнай залежнасцю ад тэхналогій, характэрны ў т. л. для тэатральнага мастацтва. Тэатр стаў неад’емнай часткай інтэрнэту, радыё- і тэлевяшчання, у выніку чаго ў медыяпрасторы сфарміравалася група “электронных тэатраў” – медыятэатр. Пад медыятэатрам разумеецца від тэатральнага мастацтва, які функцыянуе ў медыйнай прасторы і непарыўна звязаны з развіццём радыё, тэлебачання і інтэрнэту.

Структура медыятэатра (радыётэатр, тэлэтэатр, інтэрнэт-тэатр) абумоўлена яго генезісам – ад першапачатковых трансляцый тэатральных работ па радыё да сучасных паказаў сродкамі інтэрнэту. Медыятэатр вызначаецца ўніверсальнымі трансляцыйнымі і эстэтычнымі функцыямі, мастацкімі і тэхналагічнымі ўзаемаўплывамі, падобнымі працэсамі ўздзеяння на аўдыторыю. Аднолькавымі з’яўляюцца ўзроўні функцыянавання кожнага з відаў медыятэатра. На рэпрадукцыйным (рэтрансляцыйным) узроўні ў інтэрнэце (спецыялізаваныя парталы, сайты, рэсурсы Web 2.0) шырока прадстаўлены артэфакты радыё- і тэлэтэатра. Па прычыне трансфармацыі беларускага тэлевізійнага тэатра ў канцы ХХ – пачатку ХХІ ст. працэс стварэння арыгінальных тэлеспектакляў спынены. Інтэрнэт-тэатр на прадукцыйным (творчым) узроўні пакуль не набыў папулярнасці. Ён актыўна засвоіў медыяпрасторы на рэпрадукцыйным узроўні (праекты “Theatre HD”, “The Met: Live in HD” і інш.). Радыётэатр у параўнанні з іншымі відамі медыятэатра ў ХХІ ст. з’яўляецца найбольш “жывой”, актуальнай, развітой мастацкай з’явай [5; 6; 11; 18; 27].

Рэкамендацыі па практычным выкарыстанні вынікаў даследавання

Матэрыялы і вынікі дысертацыйнага даследавання могуць быць выкарыстаны ў далейшай навукова-даследчай дзейнасці, прысвечанай як радыётэатру, так і мастацкаму вяшчанню на тэлебачанні і ў інтэрнэце, пры падрыхтоўцы манаграфій, спецыяльных навуковых выданняў і публікацый, вучэбных праграм, адукацыйных курсаў па абранай тэме.

Практычная значнасць атрыманых вынікаў заключаецца ў іх выкарыстанні ў адукацыйным працэсе ва ўстанове адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў” (маюцца 3 акты аб практычным выкарыстанні вынікаў НДР ад 10 мая 2018 г., 17 мая 2018 г., 23 мая 2018 г.), у Дзяржаўнай установе адукацыі “Рэспубліканскі інстытут вышэйшай школы” (1 даведка аб магчымым практычным выкарыстанні вынікаў даследавання ў вучэбным працэсе ад 8 кастрычніка 2018 г.), вытворчым працэсе на Беларускім радыё пры падрыхтоўцы тэатральных праектаў і радыёперадач (3 акты ад 7 верасня 2015 г., 2 кастрычніка 2018 г., 28 лістапада 2018 г.).

Вынікі даследавання могуць выкарыстоўвацца пры разглядзе пытанняў па канцэптуальным развіцці спецыялізаваных радыёканалаў Беларусі.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУ

СПІС ПУБЛІКАЦЫЙ САІСКАЛЬНІКА

Артыкулы ў навуковых рэцэнзаваных часопісах

1. Трапянок, У. А. Шанаваць здабытае, памятаць, каб не паўтарылася: адлюстраванне тэмы Вялікай Айчыннай вайны ў перадачах Беларускага радыё / У. А. Трапянок // Род. слова. – 2015. – № 11. – С. 82–84.
2. Трапянок, У. А. Шанаваць здабытае, памятаць, каб не паўтарылася: адлюстраванне тэмы Вялікай Айчыннай вайны ў перадачах Беларускага радыё / У. А. Трапянок // Род. слова. – 2015. – № 12. – С. 74–76.
3. Трапянок, У. А. Перыяды станаўлення і развіцця беларускага радыётэатра / У. А. Трапянок // Весн. Беларус. дзярж. ун-та культуры і мастацтваў. – 2016. – № 2. – С. 100–107.
4. Трапянок, У. А. Аўдыяльнае ўвасабленне паэзіі Максіма Танка на Беларускім радыё / У. А. Трапянок // Род. слова. – 2017. – № 4. – С. 89–92.
5. Трапянок, У. А. Інтэрнэт-тэатр і спосабы яго функцыянавання ў сучаснай медыяпрасторы / У. А. Трапянок // Весн. Беларус. дзярж. ун-та культуры і мастацтваў. – 2017. – № 2. – С. 49–57.
6. Трепенюк, В. А. Медиатеатр как самостоятельный вид функционирования театрального искусства: историко-теоретический аспект / В. А. Трепенюк // Вести Института современных знаний. – 2018. – № 2. – С. 58–62.

Артыкулы ў замежных выданнях

7. Трапянок, У. Беларускі радыётэатр як адзін са спосабаў мастацкага выхавання моладзі / U. Trapianok // Tradition, recherche et experimentation / Assoc. Intern. de Theatre a l'Univ.; sous la direction de E. Fediuk, M. S. Horne, F. Odin. – Montreal, 2014. – P. 96–102.
8. Трапянок, У. А. Асаблівасці развіцця беларускага радыётэатра за апошнія дзесяцігоддзе / У. А. Трапянок // Образование и наука без границ: социально-гуманитарные науки: Междунар. науч.-практ. конф. студентов, магистрантов, аспирантов, Орел, 28 окт. 2015 г. / Орл. гос. ин-т экономики и торговли; под ред. Ю. П. Соболевой. – Орел, 2015. – С. 13–16.
9. Трапянок, У. Увасабленне твораў Аляксандра Фрэдры на беларускай сцэне і ў аўдыяфармаце / У. Трапянок // Białoruś w dyskursie naukowym. Kulturoznawstwo – literatura – język: Międzynar. konf. nauk., Warszawa, 3–4 grud. 2015 r. / Katedra Białorutenistyki Uniwersytetu Warszawskiego; pod red. K. Drozd, J. Gracli. – Warszawa, 2017. – S. 6–17.

Артыкулы ў навуковых зборніках

10. Трапянок, У. А. Матывы беларускага фальклору ў пастаноўках айчыннага радыётэатра / У. А. Трапянок // Аўтэнтчны фальклор: праблемы захавання, вывучэння, успрымання: зб. навук. пр. удзельнікаў VII Міжнар. навук. канф., Мінск, 26–28 крас. 2013 г. / Беларус. дзярж. ун-т культуры і мастацтваў; рэдкал.: В. Р. Языковіч (старш.) [і інш.]. – Мінск, 2013. – С. 150–151.
11. Трапянок, У. А. Перыяды станаўлення і развіцця тэлетэатра Беларусі: ад першых дзён – да нашага часу / У. А. Трапянок // Культура: открытый формат – 2013: библиотековедение, библиографоведение и книговедение, искусствоведение,

культурология, музеєведение, социокультурная деятельность : сб. науч. ст. / Беларус. гос. ун-т культуры и искусств ; сост.: Т. Н. Бабич, Ю. А. Переверзева, Е. Н. Шаройко ; науч. ред. В. Р. Языкович. – Минск, 2013. – С. 264–268.

12. Трапянок, У. А. Творчыя партрэты рэжысэраў беларускага радыётэатра: Валянціна Баляславаўна Кернажыцкая / У. А. Трапянок // Культура: открытый формат – 2014: бібліяковедэне, бібліяграфавэне и кніговедэне, іскусствэведэне, культуралогія, музеєведение, социокультурная деятельность : сб. науч. ст. / Беларус. гос. ун-т культуры и искусств ; сост.: Т. Н. Бабич, Ю. А. Переверзева ; ред. совет : В. Р. Языкович [и др.]. – Минск, 2014. – С. 241–245.

13. Трапянок, У. Канал «Культура» як галоўны папулярызатар музычнага фальклору на сучасным Беларускім радыё / У. Трапянок // Аўтэнтычны фальклор: праблемы захавання, вывучэння, успрымання (памяці антраполага З. Мажэйка) : зб. навук. пр. удзельнікаў IX Міжнар. навук. канф., Мінск, 24–26 крас. 2015 г. / Беларус. дзярж. ун-т культуры і мастацтваў ; рэдкал.: В. Р. Языкович (адк. рэд.) [і інш.]. – Мінск, 2015. – С. 36–37.

14. Трапянок, У. А. Рэпрэзэнтацыя твораў В. Быкава на ваенную тэматыку ў тэлевізійным і радыётэатры Беларусі / У. А. Трапянок // Культура. Наука. Творчество : сб. науч. ст. / Беларус. гос. ун-т культуры и искусств, Беларус. гос. акад. музыкі, Беларус. гос. акад. іскусств. – Минск, 2016. – [Вып. 9] : IX Міжнародная навука-практычная канферэнцыя (Мінск, 5 мая 2015 г.). – С. 223–227.

15. Трапянок, У. А. Функцыянаванне драматычнага тэатра ў медыйнай прасторы Беларусі / У. А. Трапянок, Т. М. Бабіч // Сборык навуканых работ студэнтаў Рэспублікі Беларусь «НІРС 2014» : сб. ст. лауреатаў и авт. работ першай катэгорыі ХХІ Респ. конкурса навуканых работ студэнтаў 2014 г. / Беларус. гос. ун-т ; редкол.: В. А. Богуш (пред.) [и др.]. – Минск, 2015. – С. 454–455.

16. Трапянок, У. А. Зараджэнне польскага радыётэатра і яго функцыянаванне на сучасным этапе / У. А. Трапянок // Культура: открытый формат – 2015: бібліяковедэне, бібліяграфавэне и кніговедэне, іскусствэведэне, культуралогія, музеєведение, социокультурная деятельность : сб. науч. ст. / Беларус. гос. ун-т культуры и искусств ; сост.: Т. Н. Бабич, А. И. Гурченко, Ю. А. Переверзева ; ред. совет: В. Р. Языкович (пред.) [и др.]. – Минск, 2015. – С. 231–234.

17. Трапянок, У. А. Інтэрпрэтацыя кнігі Я. Баршчэўскага «Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях» на сцэне, тэлебачанні і радыё / У. А. Трапянок // Аўтэнтычны фальклор: праблемы захавання, вывучэння, успрымання (памяці антраполага З. Мажэйка) : зб. навук. пр. / Беларус. дзярж. ун-т культуры і мастацтваў ; рэдкал. : В. Р. Языкович (старш.) [і інш.]. – Мінск, 2016. – С. 133–134.

18. Трапянок, У. А. Мастацкае ўвасабленне твораў Максіма Танка на Беларускім радыё / У. А. Трапянок // Дзясятыя Танкаўскія чытанні (да Года культуры ў Беларусі) : зб. навук. арт. / Беларус. дзярж. пед. ун-т ; рэдкал.: В. Д. Старычонок (адк. рэд.), І. М. Гоўзіч, Н. В. Заяц. – Мінск, 2016. – С. 347–351.

19. Трапянок, У. А. Развіццё тэлетэатра незалежнай Беларусі і праблемы сучаснага мастацкага тэлевяшчання краіны / У. А. Трапянок // Культура: открытый

формат – 2016: библіотекаведэне, бібліографаведэне і кнігаведэне, іскусстваведэне, культуралогія, музееведэне, сацыюкультурная дзейнасць : сб. науч. ст. / Беларус. гос. ун-т культуры і іскусства ; сост.: Т. Н. Бабіч, Д. В. Брыткевіч, А. І. Гурчэнко ; ред. совет: В. Р. Языковіч (пред.) [і др.]. – Мінск, 2017. – С. 368–371.

20. Трапянок, У. А. Фонды Беларускага радыё: да пытання захавання літаратурнай спадчыны краіны / У. А. Трапянок // Адзінаццатыя Танкаўскія чытанні : зб. навук. арт. / Беларус. дзярж. пед. ун-т ; рэдкал.: Старычонок В. Д. [і інш.] ; адк. рэд. В. Д. Старычонок – Мінск, 2018. – С. 232–235.

Матэрыялы навуковых канферэнцый

21. Трапянок, У. А. Тэатр у эфірнай прасторы Беларусі: гісторыя, сучаснасць, перспектывы / У. А. Трапянок // V Няфёдаўскія чытанні «Беларускае мастацтва: гісторыя і сучаснасць»: матэрыялы Рэсп. навук.-твор. канф., Мінск, 29 сак. 2012 г. / Беларус. дзярж. акад. мастацтваў ; рэдкал.: С. П. Вінакурава (старш.) [і інш.]. – Мінск, 2012. – С. 126–129.

22. Трапянок, У. А. Беларускі радыётэатр і творчыя партрэты сучаснікаў: Алег Вінярскі [Электронны рэсурс] / У. А. Трапянок // Мастацтва і асоба : матэрыялы II Міжнар. навук.-практ. канф., Мінск, 24 крас. 2013 г. / Беларус. дзярж. пед. ун-т ; рэдкал.: Т. С. Багданава (адк. рэд.) [і інш.]. – Мінск, 2013. – 1 электрон. апт. дыск (CD-ROM).

23. Трапянок, У. А. Беларускі радыётэатр у XXI стагоддзі / У. А. Трапянок // VI Няфёдаўскія чытанні «Беларускае мастацтва: гісторыя і сучаснасць»: матэрыялы Рэсп. навук.-твор. канф., Мінск, 2 крас. 2013 г. / Беларус. дзярж. акад. мастацтваў ; рэдкал.: С. П. Вінакурава (старш.) [і інш.]. – Мінск, 2013. – С. 126–129.

24. Трапянок, У. А. Увасабленне твораў Аркадзя Куляшова ў беларускім радыётэатры / У. А. Трапянок // Творчасць Аркадзя Куляшова ў дыялогу славянскіх літаратур: традыцыі, наватарства, нацыянальная адметнасць : матэрыялы Міжнар. навук. канф. да 100-годдзя з дня нараджэння класіка беларус. літ., Мінск, 29 студз. 2014 г. / НАН Беларусі, Цэнтр даслед. беларус. культуры, мовы і літ., Ін-т мовы і літ. ; рэдкал.: А. А. Манкевіч [і інш.]. – Мінск, 2014. – С. 180–183.

25. Трапянок, У. А. Спецыфіка літаратурна-драматычнага вяшчання на сучасным Беларускім радыё / У. А. Трапянок // Дзяржава і творчая асоба : матэрыялы V рэсп. навук.-практ. канф., Мінск, 4 снеж. 2014 г. / Беларус. дзярж. акад. мастацтваў ; рэдкал.: С. П. Вінакурава (старш.) [і інш.]. – Мінск, 2014. – С. 203–207.

26. Трапянок, У. А. Папулярызацыя твораў Івана Навуменкі на Беларускім радыё / У. А. Трапянок // Вечны рух жыцця і заканамернасці творчых пошукаў літаратуры : матэрыялы рэсп. навук.-практ. канф. : да 90-годдзя з дня нараджэння нар. пісьменніка Беларусі акад. І. Я. Навуменкі, Мінск, 26–27 лют. 2015 г. / НАН Беларусі, Цэнтр даслед. беларус. культуры, мовы і літ., Ін-т мовы і літ. ; рэдкал.: А. А. Манкевіч (уклад.) [і інш.]. – Мінск, 2015. – С. 169–173.

27. Трапянок, У. А. Творчыя партрэты рэжысёраў Беларускага радыё: Ігар Васільевіч Лапцінскі / У. А. Трапянок // Искусство и личность [Электронный ресурс] : материалы III Международ. науч.-практ. конф., Минск, 27 мая 2015 г. / Беларус. гос.

пед. ун-т ; редкол.: Т. С. Богданова (отв. ред.) [и др.]. – Минск, 2015. – 1 электрон. опт. диск (CD-ROM).

28. Трапянок, У. А. Спецыфіка рэпрэзентацыі драматычных спектакляў у інтэрнэце / У. А. Трапянок // Культура Беларусі: рэаліі сучаснасці: нацыянальная культура ў зменлівым свеце : матэрыялы IV Міжнар. завоч. навук.-практ. канф., Мінск, 24 снеж. 2015 г. / Ін-т культуры Беларусі ; рэдкал.: І. Б. Лапцёнак (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск, 2015. – С. 206–210.

29. Трапянок, У. А. Папулярызацыя драматургіі Кандрата Крапівы праз мас-медыя Беларусі / У. А. Трапянок // Беларуская літаратура ў культурнай прасторы сучаснага грамадства : матэрыялы Міжнар. навук. канф. да 120-годдзя з дня нараджэння нар. пісьменніка Беларусі К. Крапівы, Мінск, 3–4 сак. 2016 г. / НАН Беларусі, Цэнтр даслед. беларус. культуры, мовы і літ., Ін-т літаратуразнаўства ; рэдкал.: А. А. Манкевіч (уклад.) [і інш.]. – Мінск, 2016. – С. 128–130.

30. Трапянок, У. А. Творы Янкі Купалы і Якуба Коласа ў эфіры літаратурна-мастацкага вяшчання Беларускага радыё: гісторыя і сучаснасць / У. А. Трапянок // Гісторыя беларускай літаратуры: стан і перспектывы даследавання: да 135-годдзя з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа : матэрыялы Міжнар. навук.-практ. канф., Мінск, 15–16 лістап. 2017 г. / НАН Беларусі, Цэнтр даслед. беларус. культуры, мовы і літ., Ін-т літаратуразнаўства ; уклад. Н. В. Якавенка ; навук. рэд. І. В. Саверчанка. – Мінск, 2017. – С. 216–221.

РЭЗІЮМЭ**ТРАПЯНОК УЛАДЗІМІР АНАТОЛЬЕВІЧ****СПЕЦЫФІКА РАЗВІЦЦЯ РАДЫЁТЭАТРА Ў МЕДЫЯПРАСТОРЫ
БЕЛАРУСІ**

Ключавыя словы: радыётэатр, тэлетэатр, інтэрнэт-тэатр, тэатральнае мастацтва ў СМІ, медыяпрастора, медыятэатр, камунікатыўная прырода, сродкі выразнасці.

Мэта працы: выяўленне генезісу і спецыфікі развіцця радыётэатра ў медыйнай прасторы Беларусі.

Метады даследавання. Дысертацыйная работа грунтуецца на гісторыка-культурным і комплексным падыходзе, які базуецца на палажэннях тэорыі і гісторыі мастацтва (у т. л. тэатра, радыё-, тэле-, медыямастацтва). Прымяненне гісторыка-культурнага падыходу садзейнічала вызначэнню эвалюцыйнага шляху мастацкага радыёвяшчання Беларусі. Для рэалізацыі мэты даследавання былі выкарыстаны кампаратыўны, а таксама тэарэтычныя (аналіз, сінтэз, параўнанне, абагульненне), эмпірычныя (назіранне, апісанне) метады даследавання, гісторыка-культурны падыход. Мастацтвазнаўчы аналіз дапамог выявіць спецыфіку твораў беларускага радыётэатра. Кампаратыўны метады дазволілі правесці параўнальнае вывучэнне літаратурна-мастацкага вяшчання на радыё, тэлебачанні і ў інтэрнэце.

Атрыманыя вынікі і іх навізна. Дысертацыя ўяўляе сабой першае ў айчынным мастацтвазнаўстве комплекснае даследаванне радыётэатра Беларусі. Вызначаны яго сутнасць і жанрава-відавая класіфікацыя; раскрыты асаблівасці камунікатыўнай прыроды і сродкі мастацкай выразнасці радыётэатра; вылучаны і ахарактарызаваны асноўныя перыяды і тэндэнцыі развіцця радыётэатра Беларусі; абгрунтаваны паняцце медыятэатра і спецыфіка яго функцыянавання ў сучаснай медыяпрасторы. Аргументаваны і ўведзены ў навуковы ўжытак новы паняццёвы апарат, абагульнены вялікі факталагічны матэрыял.

Рэкамендацыі па выкарыстанні. Вынікі дысертацыйнага даследавання могуць быць выкарыстаны ў далейшай навукова-даследчай дзейнасці, прысвечанай радыётэатру, мастацкаму вяшчанню на тэлебачанні і ў інтэрнэце; у адукацыйным працэсе ВНУ творчага профілю; у вытворчым працэсе на радыё і тэлебачанні; пры распрацоўцы канцэпцый вяшчання радыёканалаў Беларусі. Асноўныя вынікі саіскальніка ўкаранены ў адукацыйны працэс установы адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”, Дзяржаўнай установы адукацыі “Рэспубліканскі інстытут вышэйшай школы”, вытворчы працэс на Беларускай радыё.

Галіна выкарыстання: мастацтвазнаўства, гісторыя і тэорыя мастацтва, мастацкая адукацыя, тэатральная педагогіка і практыка, мастацкае тэле- і радыёвяшчанне, журналістыка.

РЕЗЮМЕ

ТРЕПЕНОК ВЛАДИМИР АНАТОЛЬЕВИЧ

СПЕЦИФИКА РАЗВИТИЯ РАДИОТЕАТРА В МЕДИАПРОСТРАНСТВЕ
БЕЛАРУСИ

Ключевые слова: радиотеатр, телетеатр, интернет-театр, театральное искусство в СМИ, медиапространство, медиатеатр, коммуникативная природа, средства выразительности.

Цель работы: выявление генезиса и специфики развития радиотеатра в медийном пространстве Беларуси.

Методы исследования. Диссертационная работа базируется на историко-культурном и комплексном подходе, который опирается на положения теории и истории искусства (в т.ч. театра, радио-, теле-, медиаискусства). Применение историко-культурного подхода содействовало определению эволюционного пути художественного радиовещания Беларуси. Для реализации цели исследования были использованы компаративный, а также теоретические (анализ, синтез, сравнение, обобщение), эмпирические (наблюдение, описание) методы исследования, историко-культурный подход. Искусствоведческий анализ помог выявить специфику произведений белорусского радиотеатра. Компаративный метод позволил провести сравнительное изучение литературно-художественного вещания на радио, телевидении и в интернете.

Полученные результаты и их новизна. Диссертация представляет собой первое в отечественном искусствоведении комплексное исследование радиотеатра Беларуси. Определены его сущность и жанрово-видовая классификация; раскрыты особенности коммуникативной природы и средства художественной выразительности радиотеатра; выделены и охарактеризованы основные периоды и тенденции развития радиотеатра Беларуси; обоснованы понятие медиатеатра и специфика его функционирования в современном медиапространстве. Аргументирован и введен в научный оборот новый понятийный аппарат, обобщен большой фактологический материал.

Рекомендации по использованию. Результаты диссертационного исследования могут быть использованы в дальнейшей научно-исследовательской деятельности, посвященной радиотеатру, художественному вещанию на телевидении и в интернете; в образовательном процессе вузов творческого профиля; в производственном процессе на радио и телевидении; при разработке концепций вещания радиоканалов Беларуси. Основные результаты соискателя внедрены в образовательный процесс учреждения образования «Белорусский государственный университет культуры и искусств», Государственного учреждения образования «Республиканский институт высшей школы», производственный процесс на Белорусском радио.

Область применения: искусствоведение, история и теория искусства, художественное образование, театральная педагогика и практика, художественное теле- и радиовещание, журналистика.

SUMMARY

ULADZIMIR TRAPIANOK

THE SPECIFICS OF THE RADIO THEATRE DEVELOPMENT IN THE MEDIA SPACE OF BELARUS

Key words: radio theatre, television theatre, Internet theatre, theatre in the media, media space, media theatre, communicative nature, expressive means.

Purpose of the research: the revealing of genesis and specifics of the radio theatre development in the media space of Belarus.

Research methods. The thesis is based on a historical and cultural and complex approach which is supported by statements of art theory and art history (incl. theatre, Radio, TV and media art). The application of the historical and cultural approach contributed to the definition of the artistic radio broadcasting evolution in Belarus. For realization of thesis purpose used comparative, theoretical (analysis, synthesis, comparison, generalization), empirical (observation, description) methods and historical and cultural approach of the research. Art analysis helped to identify the particularity of the Belarusian radio theatre works. Comparative method allowed a comparative study of artistic broadcasting on the radio, on the television and in the Internet.

Results obtained and their novelty. The thesis is the first special complex research of the radio theatre particularity in Belarusian art history. The essence and genre-species classification determined; the features of the communicative nature and means of expressiveness of the radio theatre disclosed; the main periods and trends of the development of the Belarus radio theatre highlighted and characterized; the concept of “media theatre” with its characteristics is introduced. A new conceptual apparatus is argued and introduced into scientific use, a large amount of factual material has been summarized.

Recommendations for usage. Materials of the research can be used in further research activities of the radio theatre, art broadcasting on TV and in the Internet; in educational activities of higher educational institutions of creative profile; in practical radio and TV activities; in the formation of the conceptual development of the radio channels of Belarus. The main competitor’s results were introduced into the educational process of the educational institution “Belarusian State University of Culture and Arts”, the state educational institution “Republican Institute of Higher Education”, the production process on the Belarusian State Radio.

Applications area: art criticism, history and theory of art, art education, theatrical pedagogy and practice, art radio and television broadcasting, journalism.

ТРАПЯНОК УЛАДЗІМІР АНАТОЛЬЕВІЧ

**СПЕЦЫФІКА РАЗВІЦЦЯ РАДЫЁТЭАТРА Ў МЕДЫЯПРАСТОРЫ
БЕЛАРУСІ**

Аўтарэферат

*дысертацыі на саісканне навуковай ступені
кандыдата мастацтвазнаўства
на спецыяльнасці 17.00.09 – тэорыя і гісторыя мастацтва*

Падпісана ў друк 07.12.2018. Фармат 60×84 ¹/₁₆.

Папера офісная. Надрукавана на рызографе.

Ум. друк. арк. 1,69. Ул.-выд. арк. 1,98. Зак. 460.

Тыраж 60 асобнікаў.

Установа адукацыі

“Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”.

ЛП № 02330/456 ад 23.01.2014.

Вул. Рабкораўская, 17, 220007, г. Мінск.